

Anmeldelser

| Erling Sandmo: *Tid for historie. En bok om historiske spørsmål*, Universitetsforlaget, Oslo 2015, 240 s., 349 NKR.

Opdateringen af *Hvad er historie?*-bøger kan forekomme rituel. Genren er gennemtrawlet, og sporene lagt ud til en allerede fastlagt række af historiografiske pointer og en ligeså fastlåst kongerække af historikere fra antikken til i dag. I Norge har Erling Sandmo, professor i historie ved Oslo Universitet, senest gjort forsøget i bogen *Tid for historie*, og det er heldigt, for resultatet er blevet overraskende godt.

Også Sandmo begynder sin historiografiske fortælling med Herodot og Thukydid. Men inden da får vi en kort overture med refleksioner over Niels Mattsson Kiöpings *Een kort Beskriffning vppå trenne resor och peregrinationer, samt konungarijket Japan* udgivet i Stockholm i 1667 – den første længere svenske rejseskildring om Østen. I den fortælletradition, som kendes fra den tidligere og mere berømte *Mandevilles rejser*, beretter Mattsson om de forunderlige begivenheder, mennesker og dyr, han har oplevet på sine rejser. Sandmo har udvalgt en historie om en monstrøs kæmpefrø, der ifølge Mattsson holdt til i køkkenet på et kloster i „Piplipatan“ uden for Bagdad. Frøen, som stod bundet i en sølvkæde, spiste rå kød, havde lysende øjne så store som hønseæg og blev brugt som en slags levende affaldsspand. Hvad i al verden betyder denne historie, der for os så åbenlyst er mere fantastisk, end den er troværdig? Hvad betød den for Mattsson og for hans læsere? Og hvordan hænger de to spørgsmål sammen? Det kan der næppe gives noget entydigt svar på, men med problemstillingen om, hvordan vi kan nærme os det fortidigt fremmede, og hvordan vi skal tackle historicitet i det historiefaglige arbejde, giver Sandmo bolden op.

Man har misforstået Sandmos bog, hvis man tror, det anekdotiske er en garnering, der blot skal lægge sig som et underholdende lag hen over de mere seriøse spørgsmål. Sandmo skærer ikke det mærkelige og upassende bort og trodsrer tendensen til at strømline historieskrivningens historie som en lige vej frem mod Ranke og professionaliseringen, der igen skyder historiefaget lige ind i 1900-tallet. Godt nok får vi også i *Tid for historie* en kronologisk præsentation af antikkens, middelalderens, renæssancens og oplysningstidens historieskrivning med en lige så konventionel række af historieskrivere fra Herodot til Gibbon og senere over E.P. Thompson, Braudel til Foucault. Men det sær-

lige ved Sandmos repræsentation af den førmoderne og tidligt moderne historieskrivning er alle de omveje, han tager sig tid til at gå. Han udpeger det foruroligende i antikkens skildringer af fremmede folk, det mærkelige i middelalderens anakronismer, det forunderlige i renessances samtidige fascination og afsløringer af klassiske dokumenter. Det, der ikke lader sig strømline, det *unheimliche*, er afsæt for Sandmos glæde, bestyrtelse og undren over fortiden. Det fortidigt fremmede står som den afstand i tid, der kan fungere som historiefagets *drive* og dybere legitimation.

Det fungerer glimrende i bogens første fem kapitler, som løseligt strukturerer sig om problematikken om tid i historien. Sandmos egen glæde og fascination ved den ældre historieskrivning smitter. Man får lyst til at læse meget mere. Det er overordentligt velskrevet, indsigtfuldt og let på den svære måde. Historikere har konstrueret kategorier om „os“ og „dem“, brugt fortiden som eksempel og moralsk anvisning, opfattet verdens ende som åben eller lukket og tænkt i processer eller strukturer længe før, historie blev et fag – men på en fremmed og radikalt anden måde end i dag.

Midtvejs i bogen skifter Sandmo imidlertid taktik, måske fordi det er vanskeligt at opretholde denne undren over det fremmede, når vi nærmer os historiske værker fra vor egen tid. I hvert fald afslutter han sit kapitel om oplysningstiden med Ranke og det berømte og berygtede *wie es eigentlich gewesen* fra 1824. Herefter følger to kapitler om 1900-tallets historieskrivning med spørgsmålet om henholdsvis „det egentlige“ og om „sandhed“ i historien som omdrejningspunkter. Samtidig skifter bogen fra en kronologisk gennemgang til en mere systematisk behandling af forskningsproblemer.

Sandmo præsenterer den moderne historieskrivnings opfattelser af, hvad der konstituerer det „egentlige“ niveau i fortiden, gennem de store strømninger: verdenshistorie og globalhistorie, marxisme og socialhistorie, strukturalisme og mentalitetshistorie, poststrukturalisme, postkolonialisme og kønshistorie. Vi får en kort og letforståelig gennemgang, som afsluttes med en konstatering af, at få, om nogen, historikere længere vil hævde, at der findes noget „egentligt“ i fortiden – altså et lag eller niveau uden for tid og rum, der er grundlæggende for, hvad fortidig virkelighed var og er. Det leder over til spørgsmålet om sandhed i historien, hvor Sandmo diskuterer historieskrivningens korrespondens, repræsentation og plotstruktur, inden han – ikke overraskende – kommer til samme resultat som i det forudgående kapitel: De færreste historikere vil i dag hævde, at deres rekonstruktioner af fortiden er sande i absolut forstand.

At konstatere denne mangel på egentlighed og sandhed i historien er, som Sandmo også fremhæver, ikke et kontroversielt synspunkt, men snarere et paradoks, som de fleste historikere lever pragmatisk og

godt med. „[V]i har mye kunnskap som er sikker. Det er tolkningene av begivenhetene og de sammenhengene de kan sies å ha inngått i som er usikre,“ skriver Sandmo opsummerende (s. 208). Det er ikke ligefrem et teoretisk utfordrende standpunkt. I de generelle vendinger, Sandmo anvender i disse kapitler, kan den hermeneutiske pointe om spørsmålets og svarets dialektik uden videre kombineres med post-strukturalistiske indsigter om sociale konstruktioner eller for så vidt også med den kritiske rationalismes idé om hypoteser, verifikation og kombinatorik. Uanset hvilket standpunkt vil historikere formentlig medgive, at historieskrivningen er historisk, og at fortiden nødvendigvis *også* fremstår på baggrund af de måder, der er blevet spurgt og skrevet om den på.

Hvordan de to spørgsmål (om det egentlige og om sandhed) adskiller sig fra hinanden, står lidt hen i det uviste. Kan egentlighed tænkes, uden at der indgår et sandhedsbegreb og omvendt? Er det egentlige flyttet fra at være placeret i fortiden til at være produceret af historieskrivningen? Producerer denne dikotomi mellem fakta og fortolkning historiografisk indsigt? Eller er der nye måder at forstå selve begrebet om begivenhed, faktualitet og sammenkædning, som presser faget nye steder hen? Det er ikke problemstillinger, Sandmo forfølger. Hans pointer om egentlighed og sandhed er fornuftige og tilforladelige. Muligvis er det prisen for at få lov at svinge taktstokken over 1900-tallets historie på blot 70 sider. Det gør Sandmo kyndigt og med stor sans for det pædagogiske. Men forunderligt og foruroligende er det ikke længere.

Nye studerende vil have stor glæde af den ligefremhed, hvormed Sandmo formidler de væsentlige og skiftende antagelser og problemstillinger, historikere har arbejdet med gennem tiden. Desværre synes også Oslo Universitetsforlag ramt af den fejløpfattelse, at tekster, der skal appellere til et bredt publikum, kun må have et stærkt begrænset antal noter. Slutnoter forekommer, lidt flere af slagsen i anden halvdel af bogen, men stort set kun efter direkte citater. Hvorfor en mere rundhåndet anvendelse af de små tal skulle hæmme læsningen, er svært at forstå, og hvor er det ærgerligt, at Sandmo ikke får lov at dele kilderne til sin omfattende historiografiske viden med os andre.

Sandmos *Tid for historie* er en velskrevet og indsigtsfuldt introduktion, der især i behandlingen af den ældre del af historieskrivningen er fremragende. Bogen er et oplagt valg til pensum for grundfagsstuderende i historie og for dem, der i øvrigt vil tænke med om, hvad historie er, og hvorfor fortiden er vild, rå og aktuel.

Dorthe Gert Simonsen